

Dagmar Jakubíková
Eliška Vildová
Petr Janeček
Jan Tluchoř

Lázeňství

management a marketing

- Lázně a lázeňství u nás a v Evropě
- Lázeňské služby a jejich specifika
- Management lázeňských podniků
- Marketing a marketingové řízení v lázeňství

SPA RESORT PAWLIK - AQUAFORUM

FRANTIŠKOVY LÁZNĚ

KOMFORT, LUXUS A TRADICE
JIŽ DO ROKU 1868

Vše pod jednou střechou:

- historický lázeňský hotel
- moderní lázeňská klinika
- neomezený vstup do vodního světa AQUAFORUM
- historické Císařské lázně

www.frantiskovylazne.cz

Dagmar Jakubíková
Eliška Vildová
Petr Janeček
Jan Tluchoř

Lázeňství

management a marketing

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

doc. Ing. Dagmar Jakubíková, Ph.D.

Ing. Eliška Vildová, Ph.D.

Ing. Petr Janeček, Ph.D.

Ing. Jan Tluchoř, Ph.D.

Lázeňství

management a marketing

Knihy je monografie

Vydala Grada Publishing, a.s.

U Průhonu 22, 170 00 Praha 7

tel.: +420 234 264 401, fax: +420 234 264 400

www.grada.cz

jako svou 7356. publikaci

Odborná recenze:

doc. Ing. Jan Koudelka, CSc.

doc. Ing. Ida Rašovská, Ph.D.

Vydání odborné knihy schválila Vědecká redakce nakladatelství Grada Publishing, a.s.

Odpovědný redaktor Petr Somogyi

Grafická úprava a sazba Milan Vokál

Návrh a zpracování obálky Ondřej Mikulecký

Počet stran 368, včetně 16 stran barevné přílohy

První vydání, Praha 2019

Vytiskla Tiskárna v Ráji, s.r.o., Pardubice

© Grada Publishing, a.s., 2019

Cover Photo © Depositphotos/fyletto

ISBN 978-80-271-1118-3 (ePub)

ISBN 978-80-271-1117-6 (pdf)

ISBN 978-80-271-2461-9 (print)

Obsah

O autorech	11
Předmluva	14
I. Lázeňství	17
1. Lázně a lázeňství v toku času	18
1.1 Různé verze původu a význam slova spa – lázně	18
1.2 Lázeňství	19
1.3 Historie lázní a lázeňství ve světě	20
Lázně ve starověku	20
Lázně ve středověku	23
Lázně v období renesance	23
Drobné střípky z lázeňství ve světě	24
1.4 Předpoklady rozvoje lázeňství	30
Přírodní podmínky	32
Volný čas	32
Ekonomické zdroje	32
Materiálně-technická základna	32
Personální předpoklady	33
Lokalizační podmínky	33
Selektivní (stimulační) předpoklady	33
1.5 Význam lázeňství a jeho přínosy	34
Zdravotně-léčebné přínosy	34
Ekonomické přínosy	35
Sociálně-kulturní přínosy	35
Regionální přínosy	35
Environmentální přínosy	36
1.6 Specifika lázeňství	37
Shrnutí kapitoly	37
2. Lázně a lázeňství v Evropě	39
2.1 Evropské lázeňské mocnosti	39
2.2 Lázeňství v Rakousku	40
Legislativní úprava lázeňství v Rakousku	40
Typy léčby v Rakousku	41
Informace o začlenění lázeňství do zdravotního systému	41
Statistiky	42

2.3	Lázeňství v Německu	43
	Legislativní úprava lázeňství	44
	Lázeňská místa v Německu	45
2.4	Lázeňství ve Švýcarsku	47
	Legislativa a role zdravotních pojišťoven	47
	Typy léčení ve Švýcarsku	48
	Statistiky	48
2.5	Lázeňství na Slovensku	50
	Legislativa a role zdravotních pojišťoven	50
	Statistiky	53
2.6	Lázeňství ve Slovinsku	53
	Lázeňské léčebné resorty ve Slovinsku	53
	Statistiky	55
2.7	Lázeňství v Polsku	56
	Legislativa a role zdravotních pojišťoven	57
	Typy léčby a jejich financování	57
	Statistiky	59
	Organizace podporující činnost lázní	61
2.8	Lázeňství ve Francii	61
	Legislativa a role zdravotních pojišťoven	62
	Typy léčby ve Francii	62
	Statistiky	63
2.9	Lázeňství v Itálii	66
	Legislativa a role zdravotních pojišťoven	66
	Lázeňská místa v Itálii	67
2.10	Lázeňství v Maďarsku	68
	Lázeňská místa	68
	Shrnutí kapitoly	69
3.	Lázně a lázeňství v České republice	71
3.1	Historický vývoj lázeňství na území dnešní České republiky	71
	Nejstarší období	71
	Období rozvoje kapitalismu – 18. až 19. století	72
	Období konce 19. století a první poloviny 20. století	73
	Období druhé světové války až do roku 1948	74
	Vývoj lázeňství do konce 60. let 20. století	74
	Období 70. let 20. století	75
	Období 80. let 20. století	75
	Vývoj lázeňství po roce 1989	76
3.2	Legislativní rámec lázeňství	79
3.3	Lázeňská místa v České republice	81
3.4	Léčebné lázně a lázeňská péče	84
	Lázeňská péče	84
	Formy lázeňské péče	86

Indikace a indikační seznam	87
Shrnutí kapitoly	89
4. Služby v lázeňských zařízeních.	91
4.1 Lázeňsko-léčebné služby	91
4.2 Služby poskytované v lázeňství a v lázeňském cestovním ruchu	92
Léčebné služby	93
Lázeňské procedury	94
Ubytovací služby	100
Stravovací služby	104
Společensko-kulturní služby	111
Sportovně-rekreační služby	112
Další služby spojené s pobytem v lázních	113
Shrnutí kapitoly	115
5. Systém řízení cestovního ruchu a lázeňství v České republice	117
5.1 Orgány a organizace v oblasti státní správy	117
Ministerstvo zdravotnictví	117
Ministerstvo pro místní rozvoj	118
Regionální orgány státní správy	120
5.2 Orgány samosprávy v oblasti cestovního ruchu	120
5.3 Regionální, občanská sdružení v cestovním ruchu	121
Svaz léčebných lázní	121
Medispa	122
Sdružení lázeňských míst ČR	123
Český inspektorát lázní a zřídel Ministerstva zdravotnictví České republiky a Referenční laboratoř přírodních léčivých zdrojů	123
Odborový svaz zdravotnictví a sociální péče České republiky	124
Česká asociace wellness	124
Společnost rehabilitační a fyzikální medicíny ČLS JEP	125
5.4 Mezinárodní organizace	125
Vládní organizace	125
Nevládní organizace	127
Shrnutí kapitoly	129
II. Management a marketing lázeňských podniků	131
6. Management lázeňských podniků	132
6.1 Podstata podnikání	132
Právní formy podnikání a typy vlastnictví lázeňských podniků	132
6.2 Management lázeňských podniků	135
6.3 Strategické řízení	137
Vize	139
Mise – poslání	140
Strategické cíle	141

	Analýza prostředí	144
	Firemní strategie	145
6.4	Proces řízení	152
	Plánování	152
	Organizování	154
	Stručné představení jednotlivých úseků většího lázeňského podniku ..	156
	Personální řízení	160
	Vedení a komunikace	161
	Kontrola	162
6.5	Paralelní činnosti procesu řízení	163
6.6	Další manažerské přístupy využitelné v lázeňských podnicích	164
6.7	Vzájemné vazby mezi strategickým řízením a strategickým marketingem	165
	Shrnutí kapitoly	165
7.	Marketing a marketingové řízení.....	167
7.1	Problémy s chápáním významu slova marketing	167
7.2	Co je to marketing a proč je důležitý?	168
7.3	Marketingová koncepce – směnný proces	169
7.4	Vývojové etapy marketingu	173
7.5	Marketingové řízení	179
	Marketingové plánování	181
	Realizace marketingového plánu	188
	Marketingová kontrola	189
7.6	Marketing v odvětví služeb	192
	Obecná specifika služeb	193
	Shrnutí kapitoly	197
8.	Marketingové informační systémy a marketingový výzkum.....	200
8.1	Marketingové rozhodování	200
8.2	Marketingové informační systémy	201
	Systémy pro získávání informací v lázeňství	203
8.3	Marketingový výzkum	205
	Metody sběru dat	210
	Přístup k marketingovému výzkumu	216
	Aplikace různých typů marketingového výzkumu	216
	Organizace marketingového výzkumu	218
	Shrnutí kapitoly	218
9.	Marketingové prostředí lázeňských podniků a jeho analýza.....	220
9.1	Prostředí lázeňských podniků	220
9.2	Vnější prostředí	222
	Makroprostředí	222
	Mikroprostředí	232

9.3	Vnitřní prostředí	235
9.4	Predikce vývoje prostředí	236
9.5	Analýzy prostředí firmy	237
	SWOT analýza	238
	Portfolio analýzy	240
	Shrnutí kapitoly	247
10.	Výběr cílových trhů	249
10.1	Cílený marketing	249
	Segmentace trhu	251
	Tržní zacílení	253
	Tržní umístění	254
10.2	Spotřební/nákupní chování	256
	Modely spotřebního chování	256
	Faktory ovlivňující chování spotřebitele	258
10.3	Dlouhodobá práce se zákazníky	260
	Spokojenost zákazníka	261
	Loajalita zákazníka	263
	Věrnost zákazníka	263
	Customer Relationship Management (CRM)	265
	Shrnutí kapitoly	268
11.	Marketingový mix	270
11.1	Marketingový mix jako soubor marketingových nástrojů	270
11.2	Produkt	275
	Vrstvy produktu	276
	Rozhodnutí o produktu	277
	Životní cyklus produktu	278
	Předpoklady odlišení produktu	279
	Značka produktu	281
	Image	282
	Balíčky služeb a jejich programování	283
11.3	Cena	283
	Funkce ceny	284
	Základní faktory tvorby a volby cenové politiky	285
	Marketingové cíle v oblasti cenové politiky	285
	Metody tvorby cen	286
11.4	Distribuce	289
	Výběr zprostředkovatelů	289
	Přímá distribuční cesta	290
	Nepřímá distribuční cesta	291
11.5	Marketingová komunikace	292
	Shrnutí kapitoly	292

12. Význam a úloha komunikace v lázeňských organizacích a lázeňských hotelích: interní a externí komunikace	294
12.1 Marketingová komunikace	294
Integrovaná marketingová komunikace (IMC)	295
Cíle marketingové komunikace	296
Komunikační strategie	299
12.2 Nástroje marketingové komunikace	299
Reklama	300
Public realtions (PR)	302
Product placement a sponzorování	302
Podpora prodeje	302
Přímý marketing	303
Výstavy a veletrhy, event marketing	303
Osobní prodej	304
Komunikace v místě prodeje	305
Interaktivní marketing	305
Plán efektivní komunikace	307
12.3 Influencer marketing	309
Shrnutí kapitoly	311
Shrnutí	313
Summary	315
Seznam obrázků a tabulek	317
Seznam obrázků	317
Seznam tabulek	318
Literatura	320
Přílohy	337
Příloha 1	337
Příloha 2	339
Příloha 3	345
Rejstřík	347

O autorech

Doc. Ing. Dagmar Jakubíková, Ph.D.

Specializuje se na problematiku strategického marketingu a marketingových aplikací, cestovního ruchu a lázeňství. Vystudovala Vysokou školu ekonomickou v Praze. Doktorské studium ukončila na VŠB-TU Ostrava v roce 1999. V roce 2004 se habilitovala na Vysoké škole ekonomické v Praze v oboru Podniková ekonomika a management.

Po ukončení vysokoškolského studia pracovala do roku 1990 v podnikové praxi. Poté působila na Fakultě ekonomické Západočeské univerzity v Plzni, kde řadu let zastávala funkci vedoucí katedry marketingu, obchodu a služeb. Opět se vrátila do praxe na pozici náměstka ředitele lázeňské akciové společnosti a přednášela na Vysoké škole ekonomické v Praze.

Krátce zastávala funkci prorektorky pro vědu a zahraniční vztahy na Vysoké škole hotelové v Praze a zároveň byla na této vysoké škole vedoucí katedry marketingu. Dnes na Vysoké škole hotelové vyučuje marketingové předměty. Na Fakultě ekonomické Západočeské univerzity v Plzni působí od jejího založení. V současnosti se na fakultě věnuje problematice strategického marketingu na doktorském studijním programu a je školitelkou doktorandů. Příležitostně přednáší na dalších vysokých školách v České republice i v zahraničí.

Spolu se svou kolegyní a kolegy, kteří jsou autory této publikace, působí v Centru cestovního ruchu Fakulty ekonomické na ZČU. Je autorkou učebních textů z oblasti cestovního ruchu, marketingu, marketingových aplikací, franchisingu a odborných článků z již uvedených oblastí, dále pak z lázeňství, podnikové kultury a etiky.

Absolvovala zahraniční stáže a přednášela na univerzitách v Evropě, v Asii, v USA a v Kanadě. Získala odbornou praxi v řízení změn v Kanadě.

Ing. Eliška Vildová, Ph.D.

Specializuje se především na problematiku lázeňského marketingu v praxi i na vysoké škole. Po dosažení bakalářského titulu na Fakultě ekonomické na Západočeské univerzitě v Chebu pokračovala v magisterském studiu na České zemědělské univerzitě v Praze. Již během studií se věnovala lázeňství v praxi. Zkušenosti zúročila v roce 2015 v disertační práci na téma *Spokojenost zákazníka – předpoklad efektivního řízení podniku cestovního ruchu*, kterou obhájila na Západočeské univerzitě v Plzni a získala titul Ph.D. Práci aplikovala na příkladu vybraného lázeňského podniku.

S lázněmi je pracovně spjata již od roku 2008. Začínala v Zákaznickém a informačním servisu společnosti Lázně Františkovy Lázně a.s. Postupně se zaměřila na marketingové aktivity této společnosti a v roce 2011 stanula v čele marketingového oddělení. V současné době zastává vedoucí pozici v marketingovém oddělení u společnosti Františkovy Lázně AQUAFORUM a.s. Její profesní život je i nadále propojený se Západočeskou univerzitou, kde spolupracuje s kolegy na různých projektech a vedení bakalářských a diplomových prací.

Ing. Petr Janeček, Ph.D.

Vystudoval Ekonomickou fakultu Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích v bakalářském a navazujícím magisterském stupni studia v oboru Ekonomika a management ve specializaci Cestovní ruch. Titul Ph.D. pak získal na Fakultě ekonomické Západočeské univerzity v Plzni v roce 2017. Tématem jeho disertační práce byl *Vliv organizací destinačního managementu na rozvoj podnikatelských aktivit v regionu*. V této práci věnoval velkou pozornost především spolupráci aktérů v cestovním ruchu. Již během doktorského studia se stal vyučujícím na Fakultě ekonomické ZČU i Ekonomické fakultě JČU, kde působí dosud. Na obou fakultách je garantem několika předmětů na bakalářském i navazujícím magisterském stupni studia.

Věnuje se především tématům spojeným s marketingem a managementem v cestovním ruchu. Konkrétněji se zabývá destinačním marketingem a managementem, spoluprací v cestovním ruchu a poskytováním služeb v cestovním ruchu. Jeho další specializací je branding v cestovním ruchu. Je autorem a spoluautorem několika článků v odborných časopisech a příspěvků na odborných vědeckých konferencích. Je také řešitelem či spoluřešitelem řady projektů zaměřených na výzkum nebo aplikaci poznatků do praxe. Během své praxe přednášel na několika zahraničních pracovištích (např. Faculty of Tourism Studies – TURISTICA, Faculty of Tourism – University of Maribor, University of Zielona Góra). Je členem profesních asociací a sdružení (např. SVECR, DMAI, TTRA). Je vedoucím Centra cestovního ruchu na Fakultě ekonomické ZČU, kde spolu se svými kolegy realizují mnoho aktivit v oblasti cestovního ruchu.

Ing. Jan Tluchoř, Ph.D.

Vystudoval Fakultu ekonomickou Západočeské univerzity v Plzni, kde také v roce 2012 absolvoval doktorské studium v oboru Podniková ekonomika a management. V rámci studia absolvoval zahraniční stáže v Německu a USA. Pravidelně přednáší na Fakultě ekonomické Hochschule für angewandte Wissenschaften Würzburg-Schweinfurt. Mimo jiné je členem Společnosti vědeckých expertů v cestovním ruchu a často se podílí na tvorbě strategických dokumentů obcí a regionů.

V současné době je vedoucím Katedry marketingu, obchodu a služeb na Fakultě ekonomické Západočeské univerzity v Plzni. Na fakultě také působil ve funkci proděkana či vedoucího Centra celoživotního vzdělávání. Ve své výukové, projektové a výzkumné činnosti se zaměřuje na cestovní ruch, jeho přínosy či vliv na regionální rozvoj a na aplikace nových přístupů v marketingovém managementu služeb. Je častým řešitelem a spoluřešitelem mezinárodních projektů, zvláště česko-německých, a také projektů aplikovaného výzkumu.

Předmluva

Vážení čtenáři, otevřeli jste knihu věnovanou oboru, který v minulosti spolu s průmyslem proslavil naši vlast daleko za jejími hranicemi. Znali ho hlavy států, významné osobnosti, vědci i umělci. Tímto oborem bylo lázeňství. Česká republika patří k těm evropským zemím, ve kterých má lázeňství dlouhodobou tradici. Pobyt v lázních byl dlouho především společenskou záležitostí. Patřil k dobrým mravům společnosti. Období od 19. století až do první poloviny 20. století se označuje za „zlatou éru“ lázeňství na českém území. Po druhé světové válce změnilo na několik desetiletí lázeňství svůj charakter a prioritou se stala zdravotní léčebná péče.

V současnosti se mnohé lázně snaží o to, aby se návštěva lázní stala opět společenskou událostí. Tato snaha v současné době, tedy v roce 2019, vrcholí úsilím tří našich lázeňských míst – Karlových Varů, Mariánských Lázní a Františkových Lázní (společně s lázněmi Baden-Baden, Bad Ems a Bad Kissingen v Německu, Spa v Belgii, Vichy ve Francii, Montecatini Terme v Itálii, Baden u Vídně v Rakousku a City of Bath v Anglii) dostat se na prestižní Seznam světového dědictví UNESCO.

České lázeňství vždy bylo (a věříme, že i nadále bude) pokládáno za „rodinné stříbro“. Přesto se na trhu neobjevuje mnoho publikací, které se věnují lázeňství a lázeňským zařízením, jejich managementu a marketingu. Tato kniha by měla vzniklou mezeru alespoň na nějakou dobu zaplnit.

Kniha je strukturovaná do dvou hlavních částí.

První část je věnována historii lázeňství, kterou velmi zajímavým způsobem popsal MUDr. Vladimír Křížek, v minulosti člen naší katedry na Fakultě ekonomické v Chebu, v knize *Obrazy z dějin lázeňství*, z níž také převážná část textu této kapitoly vychází. Kapitola nazvaná Lázně a lázeňství v Evropě vznikla ve spolupráci s kolegy, jmenovitě doc. Ing. Janem Orieškou, CSc. z UMB v Banské Bystrici na Slovensku, Mag. Tjašou Alegro a Mag. Vitou Petek z Fakulteta za turizem, Univerza v Mariboru ve Slovinsku, prof. Dr. hab. Andrzejem Rapaczem z Uniwersytetu Ekonomicznego (EU) ve Wroclawi v Polsku a dalšími. Pozornost je zaměřena na lázně a lázeňství v České republice od historického vývoje až po současnost, na legislativu, přehled lázeňských míst v České republice, lázeňskou péči a indikace včetně indikačního seznamu. Není opomenuta ani oblast služeb, které jsou nedílnou součástí pobytů v lázních. První část knihy je zakončena kapitolou zabývající se systémy řízení cestovního ruchu a lázeňství v České republice.

Druhá část knihy se zabývá managementem a marketingem a jeho implementací do praxe lázeňských organizací a podniků. Jsou v ní obsaženy nejen teoretické poznatky, ale mnoho příkladů, jakým způsobem lze teorii uplatnit v praxi.

Kniha je určena jak odborné veřejnosti, tak studentům vysokých škol, vyšších odborných škol a středních škol studujícím cestovní ruch, pracovníkům lázeňských organizací a hotelů, jakož i všem dalším, kdo mají zájem se hlouběji seznámit s implementací managementu a marketingu v lázeňství. Předložená publikace vznikla jako součást projektu VS-19-005 *Tvorba studijních materiálů pro ekonomickou geografii a management lázeňství a hotelnictví*.

Přejeme všem, kdo budete tuto knihu číst, aby vám přinesla nejen nové poznatky z oblasti managementu a marketingu, které si budete dále rozšiřovat, ale především aby se lázeňství stalo vaší srdeční záležitostí, jako je tomu u nás autorů. Děkujeme našim kolegům, zejména panu Ing. Janu Mouchovi, manažerům i zaměstnancům lázeňských organizací, podniků i představitelům některých lázeňských měst, jednotlivým soukromým osobám a také pedagogům z FEK ZČU v Plzni, kteří nám přispěli svými radami i trpělivostí a bez jejichž pomoci by tato kniha jen obtížně spatřila světlo světa. Děkujeme také pracovníkům nakladatelství Grada za spolupráci při přípravě této knihy, stejně jako vedení firem Františkovy Lázně AQUAFORUM, a.s.; CPI Hotels; Regata Čechy, a.s.; Léčebné lázně Jáchymov, a.s.; Parkhotel-Šumavské bylinné lázně Kašperské Hory a destinační agentury Živý kraj – Destinační agentura pro Karlovarský kraj, z.s. za finanční podporu.

. Poděkování rovněž patří našim rodinám, partnerům a partnerkám za jejich trpělivost, laskavost a pochopení.

Dagmar Jakubíková, Eliška Vildová, Petr Janeček, Jan Tlučoř

ČÁST I

Lázeňství

Historie lázeňství
Lázeňství v Evropě
Lázeňství v České republice
Služby v lázeňství
Systém řízení lázeňství v České republice

1. Lázně a lázeňství v toku času

Kapitola je věnována:

- vysvětlení původu slova *spa*,
- lázeňství a balneologii,
- historii lázní a lázeňství ve světě,
- předpokladům rozvoje lázeňství,
- přínosům rozvoje lázeňství.

Klíčová slova

Amerika • Asie • balneologie • Evropa • historie lázeňství • Indie • lázeňství • lázně • léčebná místa • léčivé zdroje • lékařství • prameny • spa • voda • wellness

1.1 Různé verze původu a význam slova spa – lázně

Vysvětlení slova *spa* (lázně) není v literatuře jednoznačné. Podle jedné z teorií vychází slovo *spa* etymologicky z valonského slova *espa*, což znamená fontána. Jiná hledá původ termínu *spa* u latinského slova *spagere*, které znamená rozptylovat, posypat, navlhčit. Další badatelé se přiklání ke dvěma hlavním teoriím o původu slova lázně. Jednou z nich je, že se jedná o zkratku pro latinský výraz *Salus per aquae* neboli „zdraví z vody“, případně *Sanus per aquam*. Nicméně mnohem pravděpodobnější je druhá teorie, že slovo pochází z malé belgické vesnice Spa, známé svými teplými minerálními prameny (Braun, 2018). Jandová (in: Krejčí, Hošek a kol., 2016) uvádí, že původní význam termínu *spa* je označení pro lázně s minerálními prameny, přičemž jedny z nejznámějších v Evropě jsou právě lázně Spa v Belgii.

Podle výkladového slovníku je možné ve volnějším významu pojmenování *spa* použít i pro ozdravné středisko, ozdravovnu či obecně zařízení pro péči o zdraví, včetně lázní. *Spa* ve spojení s wellness v původním významu (před 30–40 lety) znamenalo zakomponování vodoléčebných procedur v lázních s minerálními prameny do wellness stylu života.

Moderní historie *spa*, jak uvádí Jandová (in: Krejčí, Hošek a kol., 2016), v té podobě, kterou známe dnes ve spojení vodních procedur a vodních atrakcí s wellness, se začala psát už koncem osmdesátých let 20. století v Severní Americe. V anglicky mluvících zemích (Severní Amerika a Velká Británie) se název *spa* začal používat pro zařízení poskytující různé typy osobních služeb: péči o obličej a tělo (kosmetické služby), koupele, masáže, zábaly po koupeli či různé historické a tradiční procedury a mnohé další převážně relaxační služby. V roce 1991 vznikla organizace ISPA (*International Spa Organization*), která se pokusila regulovat překotný a neorganizovaný vývoj těchto a podobných zařízení a zformulovala deset základních parametrů, které by měly být součástí osobních služeb:

- voda – pro vnější a vnitřní použití,
- výživa – včetně potravinových doplňků,
- pohyb – aerobik, jóga, pilates a další pohybové a sportovní aktivity,
- dotekové terapie – masáže, zábaly, další modalitty využívající lidský dotek,
- integrace s vnějším prostředím – význam okolního prostředí, které „lahodí oku i duši“,
- péče o vzhled – estetika – kosmetika, přístrojová estetika,
- příroda/přírodní vlivy – sociální prostředí, počasí, příroda,
- kultura – význam umění (např. poslech živé hudby),
- společnost – chování okolí, vstřícnost personálu, zákaznická služba,
- čas, prostor, rytmus – optimalizace biorytmů, vliv doby, ve které žijeme.

V evropských zemích, kam název *spa* jako synonymum wellness rychle pronikl, došlo k diskuzi o názvu těchto zařízení. V zemích s bohatou tradicí léčebného lázeňství (lázeňské medicíny, balneologie) se lázeňští specialisté – zdravotníci, lékaři a další – postavili proti používání tohoto slova pro nový typ zařízení v prostoru lázní a zvedla se vlna nespokojenosti s novým obsahem slova *spa* (Jandová, in: Krejčí, Hošek a kol., 2016). Hlavním motivem byly obavy, že dojde k zaměňování názvu balneologie a názvu *spa*, a tím k devalvaci vysoce profesionálních služeb léčebného charakteru.

Názvy *spa* a *wellness* se dnes používají globálně, včetně České republiky, bez výrazného rozdílu v nabízených službách. Uplatňovány jsou pouze kvalifikační předpoklady pro výkon jednotlivých služeb a příslušné hygienické a provozní normy. Můžeme se tak setkat s různými typy zařízení:

- day spa / wellness centra,
- resort spa / wellness centra,
- destination spa / wellness centra,
- mineral spa,
- medical spa,
- medical wellness centra,
- úzce profilovaná a specifická wellness centra.

V historii lázeňství se setkáváme s různými názvy lázní: léčebné lázně, sirné lázně, radonové lázně, slatinné lázně, vzdušné lázně, horské lázně, bylinné lázně, senné lázně, pivní lázně, vinné lázně, denní lázně, městské lázně, parní lázně, potní lázně, horkovzdušné lázně, lesní lázně atd. V této publikaci věnujeme hlavní pozornost léčebným lázním, pro které se používá anglický termín *Medical Treatment*, případně *Health Treatment*.

1.2 Lázeňství

V úvodu knihy *Obrazy z dějin lázeňství*, jejímž autorem je MUDr. Vladimír Křížek, se píše:

„Využívání přírodních léčivých zdrojů, koupele, lázně, pití vod a lázeňské léčení hrály v lékařství odedávna značnou roli jako jeden z nejstarších způsobů terapie, užívané od nepaměti až do současnosti. V blízkosti zdrojů, především okolo vývěrů minerálních a termálních vod

ke koupelím a k pití vznikala postupně léčivá místa. Také ložiska rašeliny, slatiny a bahna poskytovala cenný materiál pro ohřívání koupele a zábaly, oblíbené u revmatiků. Příznivé klima dalo vzniknout mnohým vyhledávaným léčebným místům. U zrodu lázeňských míst však nebyly vždy nezbytné přírodní zdroje. Někdy silná osobnost reformátorského léčitele, zhusta laika, prosadila nové metody, využívající třeba jen obyčejné studené vody v rozmanitých aplikačních formách léčení, a přispěla ke vzniku renomovaných léčebných míst.

Pestré dějiny lázní a lázeňství zapadají svým obsahem nejen do širších dějin lékařství, ale také do kulturních dějin a nemálo do dějin přírodních věd a techniky.“ (Křížek, 1987, s. 7)

Vědní obor zabývající se lázeňstvím nazýváme balneologií. Zahrnuje v první řadě balneoterapii jako léčebnou a preventivní lékařskou disciplínu. **Balneologie** je podle Jandové (in: Krejčí, Hošek a kol., 2016, s. 94) nauka o léčení přírodními, na určité místo vázanými léčivými zdroji, jejich účincích na lidský organismus a lázeňských léčebných metodách. Je souhrnem konkrétních léčebných postupů užívaných v místě příslušného léčivého zdroje pod lékařským vedením za účelem úzdravy či optima restituce funkcí organismu.

Přírodní léčivé zdroje jsou: přírodní minerální vody, zřidelný plyn, peloidy (humolity = rašelina, slatina, slatinná zemina a bahna) a léčivé klima (klimatické podmínky vhodné pro léčení). Balneologie kombinuje léčení s využitím přírodních léčebných zdrojů s dietoterapií, pohybovou léčbou včetně léčebného tělocviku, masáží, terénních kúr, s další fyzikální léčbou i s léčbou medikamentózní (Křížek, 1987, s. 7). Zahrnuje tedy nejen léčbu, ale i všechny stupně prevence.

Lázně a lázeňství nejsou rozloženy po celém světě rovnoměrně. Lázeňství bylo převážně evropskou záležitostí. Menším dílem se vyvíjelo v Asii, zde především v Číně, Japonsku a Indii. Nejstarší tradice lázeňství, pokud pomineme orientální vzory, jsou v Evropě v Itálii, dále v Německu, ve Francii, Španělsku a pak v Česku, na Slovensku, v Rusku a Maďarsku.

1.3 Historie lázní a lázeňství ve světě

Použití lázní je známé jako *balneoterapie*, od latinského slova *balneum* (koupel), což v překladu znamená „koupáním pro zdraví“ nebo také „léčba koupáním“. Zdravotní stav lidí byl zejména v nepříznivých klimatických podmínkách vždy velmi úzce spjat s úrovní jejich hygieny. Hygienické poměry různých dob a zemí se dnes rekonstruuji především z dochovaných archeologických nálezů, z maleb, reliéfů a soch, později z písemných památek a nejrozmanitějších spisů včetně spisů náboženských.

Lázně ve starověku

Starověk je vymezen obdobím od vzniku prvních států do zániku západořímské říše roku 476. Na konci 4. tisíciletí př. n. l. vyvrcholil vývoj neolitických a chalkolitických kultur vznikem dvou nejstarších civilizačních center, a to Mezopotámie (oblast mezi řekami Eufrat a Tigris), která je považována za kolébkou civilizace, a Egypta (v údolí Nilu). V této době začala vznikat i města. Společenství bylo rozvrstveno na zemědělce, řemeslníky, obchodníky a úředníky (Ucivo.wz.cz, n.d.). Koupání tehdy sloužilo k hygienickým úče-

lům. Již ve 3. tisíciletí př. n. l. se v Mezopotámii objevují paláce i další stavby s koupelemi a kanalizací a dalšími hygienickými zařízeními. Ve městech byly i lázně a velké bazény pod širým nebem, které sloužily vedle očisty také k rituálním účelům (Křížek, 1987). Koupání patřilo k běžnému životu a nesledovalo tehdy ještě léčebné nebo preventivní účely. Arabové převzali z antických lázní horkovzdušnou lázeň. Arabská města se pyšnila luxusními veřejnými lázněmi (*hammam*). Centrem lázní byla harára, kde dosahovala teplota 44–48 °C, a jež se podobala římskému *caldariu*.

Lázně a lázeňství ve starém Řecku

Ve starém Řecku uznávali materialističtí filozofové vodu jako hmotný živel. Lidé spojovali prameny se sídly samotných bohů, nymf, najád, víl aj. V řecké mytologii se vyskytuje mnoho pramenů. Například řeka Léthé byla pramenem zapomnění, řeka Mnemosyné zase pramenem paměti, další prameny byly zasvěceny různým múzám. Héraklés (latinsky Hercules), který je největším hrdinou řeckých bájí, často vystupoval jako božský ochránce termálních pramenů. Řekové se jako první zabývali nejen využitím pramenů, ale i jejich popisem a klasifikací. V 5. století př. n. l. popsal Hérodotos detailně řecké lázně spolu s metodami vodoléčby.

Očistná zařízení k mytí a koupelím byla ve starém Řecku původně velmi prostá (Křížek, 1987). Teplé koupele byly považovány za přepych a byly určeny pouze starým a nemocným lidem. Přesto jich postupně přibývalo. Od 5. století př. n. l. se na vulkanickém území Řecka a jeho přilehlých územích a také v Přední Asii začalo využívat léčebných koupelí v minerálních a termálních vodách. Také na Sicílii založili řečtí kolonisté lázně Hímeru, jejíž radioaktivní termy se používají k léčebným účelům již více než dva tisíce let. Ve starém Řecku se postupně přecházelo od léčitelské mystiky k uvědomělému léčebnému používání vody a fyzikální léčby v tehdejších posvátných léčebných okrscích. Ty byly zasvěceny bohům léčení Asklépiovi, Amfiaráovi, Trofóniovi a dalším. Z chrámů, které se nazývaly Asklépia, se postupně stávala léčebná místa. Jak uvádí Křížek (1987), v mnohém nám připomínají pozdější lázeňská místa v našem pojetí. S prvními vanami se v oblasti řecké kultury setkáváme na Krétě (cca 1900–1450 př. n. l.).

Jedním z nejstarších řeckých archeologických nalezišť byla Olympia, na jejímž území se nacházelo několik lázní s bazény se studenou a teplou vodou, a také atrium a soukromé lázně. Lázně byly vnímány jako potřebné pro upevňování zdraví a také jako vhodná náplň využití volného času.

Pro západní svět byl nejstarším zastáncem lázní pro léčebné účely Hippokratés z Kósu (460–370 př. n. l.), nejslavnější lékař antického Řecka a filozof, zakladatel lékařské školy, podle níž je nemoc přirozený stav a proces, autor prvního uceleného etického kodexu v lékařství (tzv. Hippokratova přísaha). Hippokratés tvrdil, že zdraví závisí na rovnováze či nerovnováze šťáv v těle, zároveň ale dodává, že tuto rovnováhu lze vhodnou životosprávou a vhodným (zdravým) prostředím ovlivňovat a upravovat: Hippokratés přitom znal čtyři základní šťavy, a to krev, sliz, černou žluč a žlutou žluč (tuto Hippokratovu humorální teorii převedl později v ucelený systém medicínské vědy Galénos, Zivotopisyonline.cz, 2019). Hippokratés sepsal základní hygienická pravidla a poučky o vlivu teploty vody na lidské tělo. Koupele byly často kombinovány se cvičením a vzděláváním, což položilo základy pro další vývoj lázeňství. Řecká města mívala lázně soukromé i veřejné, přístupné obvykle za poplatek.

Lázně a lázeňství ve starém Římě

Původně se obyvatelé Říma koupali pod širým nebem v moři v Ostii nebo v řece Tiberu. Voda v řece se postupně znečišťovala a Římané si začali zřizovat koupelny v soukromých domech – jednoduché *lavatriny*. Později si zámožní občané budovali ve svých domech koupelny dokonalejší, *balnea* a *balneria*. Ve srovnání s Řeckem se lázeňství na území dnešní Itálie a zemí spadajících pod vliv Říma vyvíjelo o něco později, ale zato většinou na racionálnějších podkladech (Křížek, 1987). Římské lázeňství ovlivnilo do značné míry zkušenosti Kréťanů, Řeků a Etrusků, kteří byli mistry ve stavitelství a zavedli i tlakové vodovody (Křížek, 1987). Římané napodobovali Řeky u mnoha postupů koupání, ale překonali je ve velikosti svých lázní. Stejně jako v Řecku se římská lázeň stala centrem sociálních a rekreačních aktivit. Koupele bývaly původně bezplatné, později se platil jen malý obnos a děti se koupaly zdarma, takže lázně byly dostupné širokým vrstvám obyvatelstva.

Největší rozvoj lázeňství nastal v Římě v době císařství. V provozu byly větší pronajímané soukromé lázně, tzv. *balneae privatae*, a dále lázně veřejné, *balneae publicae* nebo též *thermae*, jejichž provoz hradil většinou stát, případně se hradily z darů a nadací bohatých mecenášů (Křížek, 1987). Termy byly nejen hygienickým zařízením, ale i sportovištěm a společenským střediskem, zatím však bez léčebného zaměření. K vysloveně léčebným účelům se využívalo mnoho lázeňských míst různě vzdálených od Říma. K léčbě sloužily koupele ve vanách a v piscinách, masáže, potní lázně ve vytápěných prostorách, ale i ve vaporáriích (tedy jeskyních), většinou přírodních, kde ve vulkanickém terénu vystupovaly ze země horké páry. Podávaly se i bahenní obklady, sázely baňky, a také byla běžná pitná kúra s využitím minerálních vod. V lázních se nacházely i kosmetické salóny (Křížek, 1987).

V době vlády císaře Tiberia Julia Caesara Augusta (vládl v letech 14–37 n. l.) se v Římě nacházelo přibližně 170 veřejných lázní, které se těšily velké oblibě. Občané Říma v nich hledali odpočinek a uvolnění. Počátkem 5. stol. n. l. vzrostl jejich počet na 856 (Champneys, 2019). Pro Římany představovaly lázně nejen místa očisty, ale i socializace. Založili tak tradici, která se rozšířila na východ a později se přeměnila na turecký hammam (Braun, 2018; Tubergen, van der Linden, 2002).

S rozvojem římského impéria se stavěly četné lázně i v zemích vojensky obsazených římskými legiemi. Římané rovněž stavěli lázně v evropských koloniích, jako jsou Vichy ve Francii nebo Aachen v Německu. V roce 30 se stal římskou kolonií také Egypt. Lázně byly pro obyvatele těchto římských společenství nedílnou součástí společenského života a fungovaly tak i poté, kdy města přestala být součástí římské říše. V roce 70 n. l., kdy Římané obsadili Británii, vybudovali lázně kolem horkých pramenů v anglickém Bathu a blízském chrámu na počest bohyně Minervy.

S rozpadem římské říše a dobytím Říma nastal i úpadek lázeňství. Většina lázní v římských koloniích byla v době stěhování národů zničena a na řadu století zapomenuta. S pádem římské říše v roce 476 a vzestupem křesťanství upadla lázeňská kultura do nemilosti a koupání bylo oficiálně zakázáno. Víra v uzdravení prostřednictvím modliteb byla považována za důležitější než léčivá lázeň. Lázně byly přestavěny na kostely. Některé „lázně“ ale zůstaly k dispozici pro aristokraty. Averzí ke koupání trvala po mnoho století (Tubergen, van der Linden, 2002). Teprve koncem středověku a počátkem novověku byly tyto lázně znovu objevovány a navštěvovány (Křížek, 1987).

Kultura římského lázeňství se uchovala na východě zásluhou Byzance, odkud ji v poněkud pozměněné formě později převzaly islámské národy. U nich pak přežila řadu dalších staletí, vlastně až do současnosti, jak uvádí Křížek (1987).

Lázně ve středověku

Středověk, jak už samotný název napovídá, značí dějiny ve „středu věků“ čili v období mezi starověkem a novověkem. Za počátek středověku považujeme tedy stejný okamžik, jakým je konec starověku čili pád říše západorímské (476 n. l.). Datace konce středověku však již tak jistá není – nejčastěji se uvádí objevení Ameriky Kryštofem Kolumbem (1492). Středověk dělíme na následující období:

1. Raný středověk (476–11. století) – dochází k šíření křesťanství, rozvíjí se románská kultura. Od 11. století se budovaly v židovských komunitách rituální koupele – mikve. Původně byla tato rituální koupel určena pro muže i ženy, postupně se však stala závazným rituálem k očištění žen. Pro tuto lázeň se směla užívat jen čistá, přírodní, přitékající voda, bez zásahu ohřívání a čerpání. (Křížek, 1987)
2. Vrcholný středověk (12.–14. století) – je šířeno učení o trojím lidu (duchovenstvo, šlechta, prostý lid); ve 14. století se šíří morové epidemie a jsou nepříznivé klimatické podmínky. Ve 12. století vznikaly veřejné lázně také v Koreji.
3. Pozdní středověk a přechod k novověku (15.–16. století) – z východu přichází osmanští Turci a dochází k pádu Byzantské říše. (Němec, Beran, 1997–2019)

S šířením křesťanství došlo ve středověku k potlačení antických ideálů. Hygiena a péče o tělo nebyla už na denním pořádku, naopak byla upřednostňována špína jako ponížení před bohem (Vacková, Michalidou, Neuwirth, in: Krejčí, Hošek, a kol. 2016, s. 42). I přes snahu církve zamezit provozu veřejných lázní, které označovala jako místa smilstva a hříchu, rostl ve 12. století zájem o jejich návštěvu. Očista těla byla především výsadou vyšších vrstev. Feudálové a postupně také měšťanstvo zařazovali koupele mezi své pravidelné rituály. Ve středověku byly využívány termální a minerální prameny. Koupel neznamenal jen očistu těla, ale také prostředek k léčbě a prevenci. Nemocní se mohli před koupelí posílit pokrmem. Často byly aplikovány vonné a bylinné koupele a mořská sůl. Lázeň byla doprovázena hudbou. Velkou roli měly lazební a lazebnice. Lazební byly situovány v blízkosti vodních toků. Za vstup do lázní se platilo a cena se odvíjela od společenského postavení. Koupel si mohli dopřát i nemajetní.

Lázně v období renesance

Nástup renesance znamenal návrat k antickým ideálům. Opět byl kladen důraz na osobní hygienu a čistotu. Humanisté se inspirovali antickými mysliteli a šířili myšlenky zdravé životosprávy a pohody. Tyto ideály se šířily postupně dále do Evropy. Nové myšlení však ohrožovaly morové epidemie, cholera a syfilis, což silně ovlivnilo provoz lázní. Lázně byly úředně uzavírány.

V 16. a 17. století probíhala „zlatá horečka“ v hledání termálních a minerálních pramenů. Hojně navštěvované byly přírodní lázně. V 16. století vznikla v Německu a českých zemích

konkurence oficiálních lázní, tzv. světničky (*stuphae domesticae*), kde se léčila tzv. „francouzská nemoc“ – syfilis. Nemocní v nich podstupovali minimálně měsíční léčebnou kúru.

S nástupem Marie Terezie a Josefa II. došlo k mnoha reformám. Velký rozvoj zdravotnictví znamenal konec lazebnictví. V 18. století, zejména v jeho druhé polovině, byly velmi populární studené koupele. V 19. století došlo k rozvoji moderních základů lázeňství. Zvýšil se zájem o minerální vody, jejich využití při léčbě i pitné kúře. Začaly se hojně využívat také termální bahniště, slatiny a rašeliny. Spolu s rozvojem vědy a techniky v 19. století začali vědci a lékaři zkoumat přesné složení pramenů a jejich účinků, účinky masáží a cvičebních programů (Křížek, 1987).

Drobné střípky z lázeňství ve světě

Lázně a lázeňství v Orientu

Již ve starověku byly v mnoha zemích Blízkého a Středního východu koupele a lázně běžné (Křížek, 1987). Koupele byly součástí zámků a paláců. Na Středním východě využívali významní šlechtici koupele i na cestách. Také vojáci v poli si doprávali teplé koupele. Tradice někdejších slavných antických a pozdějších byzantských lázní přeživaly a do značné míry přezívají v poněkud změněné podobě v celé řadě východních zemí (Křížek, 1987, s. 31). Četné velké a luxusní veřejné lázně – *hammamy* – bývaly chloubou arabských měst. Orientální lázně měly úlohu nejen očištně hygienickou, ale i společenskou. V zemích jako Turecko a Írán se veřejná lázeň stala populární hlavně v 19. století.

Výhody lázní nebyly známy pouze Římanům, Řekům, Evropanům a Arabům, ale také Číňanům a Japoncům.

Lázně ve starověké Číně a současnost

První zmínky o čínských koupelích pocházejí z let 1000–500 př. n. l. Přístupy k hygieně se mezi jednotlivými oblastmi Číny lišily. Vacková (in: Krejčí, Hošek a kol., 2016) uvádí, že někde bylo doporučeno nemýt se rok, jinde se lidé myli i desetkrát denně. Obecně byly koupele oblíbenější na jihu Číny. Veřejné lázně byly společné pro muže i ženy (Křížek, 1987). Staří Číňané využívali minerální vody. Již ve 3. století př. n. l. měli v oblibě sirné koupele. Od 12. století se čínskými lázněmi inspirovala Korea.

Tradiční čínská medicína patří k nejstarším dokumentovaným léčebným systémům. Aplikuje holistický přístup k individu a jejím cílem je navození optimální tělesné a duševní rovnováhy vedoucí k pevnému zdraví, společenskému úspěchu a celkové spokojenosti. Při jejím vývoji se silně uplatnil taoismus a buddhismus.

Lázně ve starověkém Japonsku a současnost

Tradice využívání pramenů, z nichž mnohé vyvěrají vařící ze země, jsou příznačné i pro Japonsce. Japonské lázně *onsen* představují metodu dokonalé očištění těla a duševního odpočinku. *Onsen* znamená „horký“ (*on*) „pramen“ (*sen*). Japonci také stavěli veřejné lázně

s názvem *sentō*, ve kterých zákazníci platili pouze za použití lázní, saun a tryskových lázní. Tyto lázně existují ještě dnes.

O nejstarších japonských koupelích se uvádí, že bývaly u velkých chrámů a sloužily původně pro kněze. Kolem roku 1200 ale existovaly v Japonsku už i velké lidové koupele. Později byly povoleny i pro chudé a nemocné. Některé techniky převzali Japonci od Číňanů a japonské horké koupele naopak zdomácněly v Koreji (Křížek, 1987, s. 35). V japonských městech bývalo mnoho koupelových domů. V lázních se prodávaly kosmetické prostředky, masti, léky, čaje a další. Ve většině koupelí býval přítomen i lékař. Vedle koupelí bývala a dosud je v Japonsku populární masáž.

Lázně v Japonsku vždy představovaly podstatnou součást života lidí a dodnes hrají důležitou roli při zlepšování tělesného a duševního zdraví těla. Japonci dnes znovu objevují své tradiční horké prameny (Tourism Review Media, 2019). Nišijama Onsen Kejunkan, nejstarší hotel na světě otevřený od roku 705 n. l., je japonský *ryokan*, vybudovaný v blízkosti horkého pramene, který nabízel nejen koupele, ale poskytoval také nocleh se snídaní (Tubergen, van der Linden, 2002).

V současnosti se mezi nejznámější lázně v Japonsku řadí:

- Kusatsu Onsen Spa (historie lázní cca 1800 let, „král lázní v Japonsku“).
- Hakone Spa (lázně postavené v roce 1614, mají 17 horkých pramenů).
- Lázně Dogo Onsen (historie lázní cca 3000 let, horké prameny).
- Gero Onsen Spa (historie lázní více než 1000 let, horké prameny s chodníky v nich).
- Noboribecu Spa (horké prameny, okouzující příroda).
- Beppu Onsen Spa (lázně postavené v roce 1879, 8 různých termálních pramenů, také písečné a bahenní lázně).
- Hjotan Ocean Spa (historické lázně, využívání přirozených vodopádů pro masírování, také písečné a parní lázně, dietní stravování).

Lázně v Indii

Lázně v Indii uplatňují holistický přístup k celkovému zdraví, společně s ajurvédským přístupem k léčbě. Jsou velmi oblíbené, protože pomáhají odstraňovat napětí způsobené hektickým životním stylem. Jejich cílem je dosažení harmonie mezi tělem, myslí a duší. V současné době poptávka po lázních v Indii roste. Nejoblíbenější lázeňskou procedurou je masáž, která je tisíce let stará a má mnoho zdravotních přínosů.

Ajurvédské lázně pomáhají při transformaci a odhalení skrytých rezerv energie. Postupně dochází v rámci zdravotnictví k popularizaci tohoto alternativního léčebného přístupu. Mezi oblíbené ajurvédské léčebné postupy (*Ayurvedic Spa Treatments*) v Indii patří:

- *Abhyangam* (speciální bylinná masáž),
- *Dhara* (celková léčba těla),
- *Pizhichil* (léčba lehkým tlakem),
- *Navarakizhi* (kombinace masáže a přikládání sáčků s rýží vařenou v kravském mléce se speciální bylinnou směsí),
- *Sirovasthi* (aplikace vlašného léčivého oleje jeho přiložením na hlavu).

V Indii se nacházejí jak denní lázně, tak destinační lázně a lázeňské resorty. Denní lázeňská centra poskytují krátkodobé lázeňské procedury, jako jsou masáže, ošetření obličeje a těla, bahenní zábaly a další. Tento typ léčby je obecně preferován těmi, kteří chtějí rychlé fyzické a duševní osvěžení, nebo jsou zaměřeny na krásu. Mezi nejčastější nabídky Day Spa Express patří manikúra, kadeřnictví, prodloužení řas, pedikúra, akupunktura, ošetření obličeje a procedury proti stresu.

Účelem destinačních lázní je pomoci klientům naučit se zdravému životnímu stylu pomocí lázeňských procedur a vzdělávacích programů. Klient by měl v lázních strávit alespoň dvě noci. Pobyt může být prodloužen až na jeden týden v závislosti na léčbě a požadavcích klienta. V tomto typu lázní se podává výhradně lázeňská strava.

Lázeňské resorty jsou místa, jež poskytují kompletní škálu lázeňských procedur a služeb. Tato střediska jsou navržena a vybavena všemi druhy zařízení *Ayurvedic Spa*. Lázeňské procedury jsou v nich poskytovány lázeňskými odborníky, vyškolenými terapeuty.

Některá ze známých luxusních lázeňských středisek v Indii (TripAdvisor, 2018):

- Ananda, Himálaj – spa resort (personalizované programy terapie – tradiční indické systémy ajurvedy se současným západním lázeňským přístupem).
- Amatra, Nové Dillí – spa resort (jedinečný spa resort s holistickým přístupem k mysli a tělu – spojení starověké indické vědy o ajurvédě s astrologií, technologií a zařízením z dvacátého století, které vytvářejí, harmonizují a vyvažují individuální energii prostřednictvím spa).
- Jiva Spas – skupina hotelů Taj (široké spektrum autentických a tradičních wellness procedur, které přispívají k udržení fyzické, duševní a duchovní rovnováhy).
- Shangri-La Hotel, Nové Dillí (lázeňské centrum s holistickým balíčkem wellness, včetně parních místností, aromaterapie, jacuzzi, ajurvédské masáže, s posilovnou).
- Inter Continental Grand Spa Resort v Goa.

Saúdská Arábie

Saúdská Arábie je oblíbeným cílem pro lázeňské, wellness a relaxační pobyty, jak píše na svých webových stránkách CK Čedok. Uvádí některé z lázeňských zařízení (TripAdvisor, 2018):

- Al Faisaliah Spa by ESPA – Rijád,
- Black Stone Spa – Rijád,
- Spectrum Wellness For Women – Rijád,
- Menz Room Salon and Spa – al-Hofúf,
- InterFit Health Club and Spa – al-Hasa,
- Elyzee – Rijád.

Lázně a lázeňství v Severní Americe

Po příjezdu z Evropy, kde byly již několik století oblíbené lázně, začali kolonisté v Americe vyhledávat horké a studené prameny, které se používají pro léčebné účely. Ke konci 17. století již byly teplé a studené prameny v místech, jako jsou Bristol Springs v Pensylvánii, White Sulphur Springs v Západní Virginii a Ballston Spa v New Yorku, velmi oblíbené

a navštěvované. S blížícím se koncem století začali někteří koloniální lékaři doporučovat horké prameny pro jejich terapeutické účely. Jejich popularita se zvyšovala. Velký počet návštěvníků vedl k výstavbě mnoha hotelů. Šlo o začátek vzniku zdravotnických středisek v anglických koloniích v Americe (budoucích Spojených státech). Počátkem 18. století popularita lázní v koloniích rostla obrovskou rychlostí, zejména díky objevu minerálních pramenů v Saratoga Springs v New Yorku. Okolo roku 1821 bylo město schopno ubytovat zhruba 500 hostů ve velkých hotelech. Město se tak stalo módní destinací pro bohaté cestovatele.

V období mezi dvěma světovými válkami začali lidé v Severní Americe pokládat minerální lázně za zastaralé a jejich návštěvnost prudce poklesla. Vzestup nové generace lázní se datuje do roku 1940, kdy byly uvedeny do provozu lázně v Rancho La Puerta v Mexiku. Další lázně byly stejnými majiteli (Edmont a Deborah Szekelyovi) vybudovány v jižní Kalifornii v roce 1958. Oboje lázně se řadí mezi nejlepší lázeňská zařízení v Americe. V roce 1977 byly otevřeny lázně The Oaks v Ojai, které inspirovaly manžele Zuckermanovy, aby v roce 1979 otevřeli lázně Canyon Ranch Tucson. Období 90. let minulého století bylo érou velkého růstu zejména luxusních lázeňských středisek a také denních lázní.

V roce 2015 bylo ve Spojených státech více než 21 000 lázní, z nichž většina jsou lázněmi i podle Mezinárodní lázeňské asociace. **Deset lázeňských zařízení v USA**, zařazených v přehledu **Spas of America's Top 100 Spas of 2018**:

- New Life Hiking Spa, Killington, Vermont,
- Aspira Spa, The Osthoff Resort, Elkhart Lake, Wisconsin,
- The Sunstone Spa v Agua Caliente, Rancho Mirage, Kalifornie,
- The Spa v Joule, Dallas, Texas,
- Pala Spa, Pala Casino Spa & Resort, Pala, Kalifornie,
- The Spa v Turning Stone Resort, Verona, New York,
- Feathers Spa v Peabody Hotel, Memphis, Tennessee,
- Glacial Waters Spa v Grand View Lodge, Nisswa, Minnesota,
- Red Mountain Resort, St. George, Utah,
- Wellfit Zion, St. George, Utah.

Deset lázeňských zařízení v Kanadě z Top 50 Canada Spas of 2018 (Spas of America's Top 50 Canada Spas of 2018):

- Grotto Spa, Tigh-Na-Mara Seaside Spa Resort, Parksville, Britská Kolumbie,
- The Spa v White Oaks Resort, Niagara-on-the-Lake, Ontario,
- ScandinaVe Spa Blue Mountain, Blue Mountains, Ontario,
- Miraj Hammam Spa by Caudalie Paris, Shangri-La Toronto, Ontario,
- The Spa v Fairmont Jasper Park Lodge, Jasper, Alberta,
- Elora Mill Hotel & Spa, Elora, Ontario,
- The Spa v InterContinental Toronto, Toronto, Ontario,
- Ste. Anne's Spa, Grafton, Ontario,
- Willow Stream Spa, Fairmont Banff Springs, Banff, Alberta,
- The Spa v Delta Victoria Ocean Pointe, Victoria, Britská Kolumbie.

Lázně ve Střední a Jižní Americe

Na území dnešní Guatemaly a Mexika byly již v předkolumbovské době u Aztéků velmi rozšířené léčebné potní lázně, zvané *remaxcales*. Pocení se kombinovalo s masážemi a využívaly ho i ženy k přípravě před porodem (Křížek, 1987). Podél sopečných oblastí And, z Panamy až po Patagonii, má Jižní Amerika tisíce termálních pramenů a gejzírů. V některých místech jejich výskytů byly vybudovány rekreační oblasti nebo lázně, které nabízejí různé vodní procedury, bahenní koupele a nejrůznější masáže. Městské lázně, které se v Jižní Americe také stavějí, nevyužívají termální prameny, ale nabízejí svým hostům veškerý luxus.

Přehled nejznámějších lázní v Jižní Americe

Kolumbie

- Bahenní sopka El Totumo.

Venezuela

- Golden Rainbow Maremares v Puerto La Cruz – lázně, fitness centrum, bazén, kaskádovitě vodopády, nabízí nutriční program, masáže, konzultace lékaře.
- La Limonera v San Franciscu de Asis, Aragua nabízí Aqua-Tonic, parní lázně, vodní jogging, hydrogymnastiku, hydromasáže, digitopunkturu, relaxační cvičení, geoterapii, masáže (šiacu, lomi-lomi, reflexní masáže, kraniosakrální terapie, akupresuru), autohypnózu, vizualizace, lékařské prohlídky a přednášky.
- La Samanna de Margarita Hotel na Isla de Margarita má centrum thalassoterapie, tlakovou terapii, skotskou sprchu, vibrosaunu, aquagym, bazén, balneoterapii, *hammam*, masáže, zábaly, ošetření obličeje, rukou a nohou.

Ekvádor

- Termas de Papallacta využívají minerální a termální vody, které jsou vulkanického původu. Hostům poskytují také masáže a aromaterapie.
- Arasha Rainforest Resort & Spa v Quitu nabízí aerobik, biofeedback.
- Madre Tierra ve Vilcabambě nabízí léčebné procedury, zábaly, bahenní koupele, parní lázně, masáže, kosmetické ošetření, aromaterapie a další.
- La Mirage Garden Hotel & Spa v Imbabuře nabízí velmi luxusní lázeňské procedury a venkovní rekreační aktivity.

Peru

Peru je země plná termálních pramenů. Horské prameny se nacházejí například v těchto městech:

- Churin,
- Cajamarca: oblíbené místo relaxace mezi Inky, voda dosahuje 74 °C,
- Tacna: voda dosahuje 98 °C,
- Calera: posvátné místo v Chivay,
- Aguas Calientes: u paty Machu Picchu,
- Upis u hory Azungate,

- San Mateo,
- Ormina,
- Tambomachay,
- Baños del Inca.

Mnohé vody v Peru mají léčivé vlastnosti. Sedm jezer v Las Huaringas („posvátná jezera“ v kečujštině) bylo využíváno již od předkolumbovských časů pro magické a léčebné obřady.

Bolívie

Horké prameny v Bolívii využívané pro lázeňské účely:

- solná pláň Salar de Uyuni,
- Agua Blanca,
- termální lázně v národním parku Sajama,
- Oruro,
- Chalviri.

Chile

- Puyuhuapi Hot Springs: tyto horké prameny jsou mezinárodně známé a nacházejí se v oblasti bujné původní vegetace a přírodních krás v zálivu Dorita na začátku úžiny Ventisquero. Termální vody dosahují teploty 85 °C a doporučují se k léčbě kožních a revmatických onemocnění.
- Termas de Puyuhuapi Hotel & Spa – nabízí hydromasáže, různé druhy koupelí, bahenní terapie, masáže a různé wellness a fitness produkty.
- Huife Hot Springs využívají horké prameny, které se nacházejí uprostřed bujné vegetace u řeky Liucury. Teplota vody je cca 40 °C (104 °F). Nabízí lymfatické masáže a reflexní terapii. Tato léčba se doporučuje pro nemoci postihující nervy a kůži, artritidu, revmatismus a stres.
- Termas de Chillan je celoroční lyžařské a lázeňské středisko, které nabízí vodoléčbu, thalassoterapii, masáže a celou řadu outdoorových aktivit.

Argentina

- Hotel La Posada del Qenti je pokládán za „nejlepší lázně“ v Argentině, v Punillé, neda-leko Córdoby. Nabízí zdravotní, revitalizační a lázeňské programy.
- Aqua Club & Spa Villa del Sur v Buenos Aires.
- Yacu Rupaj Resort-Spa Termal v Santiagu del Estero.
- Termasde Rio Hondo v Santiagu del Estero.
- Termas de Cacheuta v Mendoze.

Brazílie

- São Pedro Spa Médico u São Paulo – nabízí léčbu obezity.
- Spa Costão do Santinho ve Florianopolis pracují s metodami evropské léčby založený-mi na detoxikaci organismu prostřednictvím zdravé a přirozené výživy, doprovázené vodoléčbou, thalassoterapií, fyzikální terapií, fyzickými aktivitami a přírodními léč-

bami, využívají též poznatky biomolekulární medicíny. Nabízejí nutriční poradenství a poradenství pro prevenci a léčbu chronických onemocnění.

- Plaza Itapema Resort & Spa nabízí zdravou výživu, masáže, thalassoterapii, fyzickou terapii, fyzické aktivity a další služby.

Uruguay

Victoria Plaza Hotel v Montevideu nabízí zejména programy na hubnutí, dále pak wellness, fitness a beauty programy. Zajímavostí je „terapie vůní“ (Hamre, 2018).

Lázně v Evropě

Rozvoj lázeňství v evropském pojetí je založen na pradávném zájmu lidí o přírodní minerální prameny, které se odlišovaly od běžných pramenů především svým vzhledem, chutí a teplotou. Lázeňství založené na evropské tradici se v minulosti a především v první polovině minulého století vyvíjelo v závislosti na celkovém stavu a vývoji společnosti v jednotlivých zemích. Například vývoj lázeňství v Čechách, na Moravě a na Slovensku byl velmi obdobný jako vývoj tohoto oboru v sousedním Německu, Rakousku, ale i v zemích bývalé Jugoslávie. Lázeňství založené především na využívání přírodních léčivých zdrojů (počítaje v to i léčebné klima) s významným podílem přímé lékařské péče a s komplexním přístupem k léčebným pobytům (komplex léčení, ubytování i stravování), to jsou základní rysy tohoto lázeňského systému.

Z pohledu potenciálu lázeňských produktů nabízí Evropa ve svých nejméně tisíci lázeňských místech skoro všech zemí (snad jen kromě Skandinávie a některých pobaltských států) jsou v tomto počtu zahrnuty vlastně všechny země světadílu i přilehlého Středomoří) nepřehledné množství kapacit a programů pro nejrůznější formy, délky i motivace pobytů. Pro zajímavost, jen v nejvýznamnějších lázeňských velmocích – Německu, Itálii a Francii – je k dispozici dohromady minimálně 600 významných center. V těchto významných evropských centrech se uplatňují kromě evropsky tradičních a klasických léčebných postupů stále nové a moderní trendy s alternativním charakterem včetně indických, čínských a orientálních léčebných metod, svou obrodu prožívá přírodní léčba (Kneippovy kúry) (Knop, 2006; Kaňoková, 2013).

Drobným střípkům z lázeňství v některých zemích Evropy bude věnována následující kapitola této publikace.

1.4 Předpoklady rozvoje lázeňství

V předchozím textu jsme se seznámili se stručnou historií lázeňství ve světě. Historickému vývoji lázeňství v České republice je věnována samostatná kapitola 3. Současnému stavu lázeňství ve vybraných zemích Evropy pak kapitola 2. Na tomto místě se pokusíme identifikovat, jaké jsou předpoklady rozvoje lázeňství.

**Lázeňství v sobě snoubí zdravotnictví a cestovní ruch,
respektive je jeho specifickou formou.**

„Lázeňství vystupuje jako komplex ekonomických činností různých oborů a odvětví, které svými výkony zabezpečí uspokojování potřeb lázeňských hostů.“ (www.czechspas.cz, 2018)

Lázeňství ve smyslu léčebného lázeňství je evropskou záležitostí. Jeho vývoj je úzce vázán na výskyt minerálních uhličitých vod. Je pravdou, že i dříve a jinde existovaly různé systémy koupelí, převážně horkých, avšak léčebné lázeňství v dnešním smyslu slova se vyvinulo v posledních stoletích v Evropě a české země se na tomto vývoji podílejí významnou měrou (Almanach lázní, 1999, s. 2). Podle některých německých expertů lze považovat za centrum světového lázeňství lázně v česko-bavorsko-saském příhraničí.

Úloha lázeňství je poměrně obtížně zastupitelná v léčbě řady chronických onemocnění, v prevenci přechodu nemocí do chronického stádia a vzniku komplikací, v následné péči a rehabilitaci po závažných akutních onemocněních, operacích a úrazech. Spolu s vývojem společnosti, relativním blahobytem, přejídáním, nevhodnou stravou, nedostatkem pohybu, stresem aj. může pobyt v lázeňských zařízeních přispět k ovlivňování primárních rizikových faktorů.

Význam lázeňství se liší jak podle jednotlivých etap vývoje lidské společnosti, tak podle zvyklostí daného regionu. V České republice se lázeňství vždy zaměřovalo na funkce medicínské, ekonomické a společenské (Almanach lázní, 1999, s. 6). Jejich vzájemný poměr vždy kolísal.

Lázeňství je možné rozdělit do dvou skupin:

1. Léčebné lázeňství – léčení s využitím přírodních léčivých zdrojů.
2. Klimatické lázeňství – léčení s využitím příznivých klimatických podmínek.

Specifika lázeňství v kontextu cestovního ruchu

Lázeňství je považováno za nedílnou součást cestovního ruchu. Lázeňský cestovní ruch je takovou formou cestovního ruchu, která vyžaduje existenci zdravotnických zařízení využívajících přírodní léčivé zdroje, které působí na lidský organismus svojí teplotou, chemickým složením a klimatem. Kromě přírodních léčivých zdrojů je také zapotřebí existence vhodného estetického přírodního prostředí (parky, parková úprava apod.) a společensko-kulturního života lázeňského místa (Hladká, 1997; Oriška 1999).

Lázeňství je, jak již bylo řečeno, specifickou formou cestovního ruchu – vedle indikované léčebné péče poskytuje obvykle i pobyty ozdravné, preventivní a relaxační. Základním důvodem návštěvy lázeňských zařízení a pobytu v nich jsou zdravotní důvody i aktivní dovolená. Pro pobyty v lázeňských místech neslouží jen lázeňská zařízení, jež jsou vybavena k poskytování léčebné péče, ale také další ubytovací zařízení. Samotnou existenci a rozvoj lázeňství v určitých oblastech ovlivňují následující **předpoklady**:

- přírodní podmínky,
- volný čas,
- ekonomické zdroje,
- právní úprava,
- materiálně technická základna,
- personální zdroje.

Souhrn všech předpokladů vytváří potenciál pro rozvoj lázeňství.

Přírodní podmínky

Základním předpokladem rozvoje lázeňství je existence přírodních léčivých zdrojů. Přírodní léčivé zdroje se člení na:

- přírodní léčivé vody, minerální a termální,
- peloidy,
- humidy (slatiny, rašeliny) a bahna (prostá a sirná),
- vřídelní plyny a emanace,
- klimatické podmínky – moře, jeskyně, hory aj.

K tomu, aby se přírodní léčivé zdroje mohly využívat pro lázeňství, je nutné, aby měly vědecky prokázané pozitivní účinky na lidské zdraví a byly hygienicky neškodné. Za léčebný zdroj se také považují klimatické podmínky a léčebná strava.

Volný čas

Volný čas je část mimopracovní doby, v níž člen společnosti nevykonává žádnou nutnou činnost a kterou podle vlastního rozhodnutí využívá pro oddech, rozvoj osobnosti a pro různé formy zájmové činnosti (Jakubíková, 2012). Volný čas definují Vystoupil se Šauerem (2006) jako čas, který člověk věnuje podle svých zájmů různým činnostem, jako je zábava, rozptýlení, získání nových poznatků a informací z důvodu lepšího zapojení do sociálního společenství. Volný čas můžeme také věnovat péči o své tělo, zdraví i duši. Jednou z alternativ jeho využití je pobyt v lázeňských zařízeních. Způsob využití volného času se mění. Mění se spolu s novými technologiemi, měnicími se hodnotami ve společnosti i věkem člověka.

Ekonomické zdroje

České lázně, s výjimkou státních lázní (Jánské Lázně, Losiny, Karlova Studánka), patří do kategorie nestátních zdravotnických zařízení. Jejich činnost je zabezpečována z více zdrojů, které se člení na vlastní zdroje a zdroje cizí.

- Vlastní zdroje: příjmy za léčebný pobyt od samoplátců, příjmy z komerčních činností.
- Cizí zdroje: příjmy z veřejných zdrojů – pojišťovny, bankovní úvěry, dotace, ostatní zdroje.

Materiálně-technická základna

Materiálně technická základna podmiňuje v lázeňství využívání lázeňského místa při zabezpečování lázeňského pobytu. Lze ji členit podle různých kritérií, např. podle:

- věcného členění (investiční majetek),
- účelu využívání (léčebný a zdravotní úsek, ubytovací zařízení, stravovací zařízení, kulturní a společenská centra, sportoviště, hospodářské zázemí, dopravní infrastruktura),
- využívání zdrojů – jedná se o využívání celé infrastruktury lázeňského místa.

Personální předpoklady

Zaměstnanci lázeňských zařízení musí být podle pracovního zařazení odborně způsobilí k výkonu funkce.

Lázeňské podniky mají tyto kategorie zaměstnanců:

- Zdravotní pracovníci: lékaři, ostatní vysokoškolsky vzdělaní pracovníci, střední zdravotní pracovníci, nižší zdravotní pracovníci, pomocné zdravotní síly.
- Technicko-hospodářští pracovníci (zabezpečují oblast řízení a marketingu, ekonomické a administrativní činnosti): zaměstnanci s vysokoškolským vzděláním, se středoškolským vzděláním.
- Provozní a pomocní pracovníci: zaměstnanci se všemi stupni vzdělání, případně bez ukončení základního vzdělání.
- Zaměstnanci na úseku volnočasových aktivit: animátoři, cvičitelé, průvodci a další.

Lokalizační podmínky

Lokalizační podmínky zaujímají rozhodující postavení při konkrétní lokalizaci lázní, ať už se jedná o podmínky přírodní nebo společenské (Hřala, 2002). Lázně jsou rozmístěny podle výskytu léčivých pramenů, ložisek rašeliny, bahna. Veškeré přírodní zdroje jsou prioritním předpokladem umístění lázní. Dále jsou to léčebné metody a také kvalifikovaný personál.

Selektivní (stimulační) předpoklady

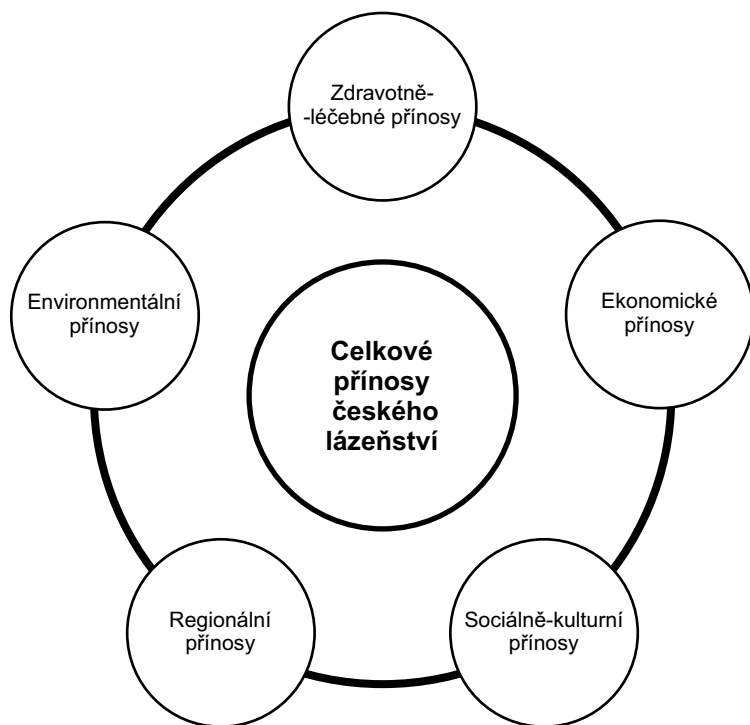
Selektivní (stimulační) předpoklady mají primární postavení v rozvoji cestovního ruchu, a tím i v lázeňství. Znamenají způsobilost dané země, regionu apod. podílet se aktivně na rozvoji cestovního ruchu. Dělí se na objektivní a subjektivní (Pourová, 2010).

Patří mezi ně dopravní dostupnost a časová dosažitelnost území, hustota, kvalita a bezpečnost dopravní sítě i dopravních zařízení.

Materiálně-technické předpoklady pak zahrnují léčebná, ubytovací, stravovací, zábavní, sportovní a jiná zařízení. Kapacita a úroveň těchto zařízení jsou limitujícími faktory konkrétních oblastí (Pourová, 2010, s. 16).

1.5 Význam lázeňství a jeho přínosy

Lázeňství je oborem, který zasahuje jak do zdravotnictví, tak do cestovního ruchu. Hosté přijíždějí do lázní za léčbou, zlepšením svého zdravotního stavu, zlepšením své tělesné a psychické kondice, za regenerací sil. Jiní přijíždějí za účelem poznání a navázání či upevnění sociálních kontaktů. Lázně jsou a ještě více v minulosti byly významnými společensko-kulturními centry. Přínosy lázeňství lze hledat v několika oblastech (viz obrázek 1.1)

Obr. 1.1 Celkové přínosy českého lázeňství

Zdroj: vlastní zpracování, 2019

Zdravotně-léčebné přínosy

Jedním ze základních zdravotních přínosů lázeňského pobytu je prevence. Úloha lázeňství je také obtížně zastupitelná v léčbě řady chronických onemocnění, v prevenci přechodu nemocí do chronického stádia a při vzniku komplikací během rehabilitace po závažných onemocněních, operacích a úrazech (Knop, 1999). Cílem lázeňské léčby je dokončit léčebný proces, stabilizovat stav pacienta a průběh jeho nemoci, zejména při chronických onemocněních. U starších osob má pobyt v lázních kladný vliv na jejich fyzické a mentální zdraví, získávání správných návyků v péči o zdraví, tělo i duši. Nezanedbatelný přínos mají lázně pro děti a mládež, na jejich zdravý vývoj. Lázně vždy reagovaly na měnící se

potřeby svých stávajících i potenciálních klientů i na vývoj v oblasti zdravotní péče, jakož i na využívání nových přístupů léčby a nových technologií.

Využívání přírodních léčivých zdrojů je mnohem šetrnější k lidskému organismu než medikamentózní léčba.

Ekonomické přínosy

Ekonomické přínosy lázeňství lze rozčlenit na makroekonomické a mikroekonomické.

Makroekonomické přínosy lázeňství:

- významně se podílí na tvorbě HDP,
- podporuje zaměstnanost,
- snižuje podíl pracovní neschopnosti,
- podporuje investice nejen do lázeňské, ale i do všeobecné infrastruktury,
- má výrazný multiplikační efekt – ekonomický přínos pro další firmy,
- podílí se na tvorbě devizových příjmů a má vliv na platební bilanci státu a další,

Mikroekonomické přínosy lázeňství:

- ekonomická efektivnost pro jednotlivá lázeňská zařízení,
- úzká vazba na zdravotní pojišťovny (platební morálka),
- na objem a strukturu výnosů lázeňských zařízení působí lokalizace, velikost a tradice místa, struktura klientely.

Lázeňství přispívá k rozvoji samotného místa i regionu, přínos má bezesporu i pro stát, významně se podílí na tvorbě HDP, ovlivňuje investiční činnost, podporuje zaměstnanost, snižuje pracovní neschopnost, má výrazný multiplikační efekt – ekonomický přínos pro další firmy jak v pozici dodavatelů, tak i firem podnikajících v místě. Podle Kunešové a Nedvědové (1992) je nutné posuzovat zdravotní a ekonomický přínos ve vzájemném vztahu a dbát na to, aby byly vyrovnané a aby byl dosahován maximální celospolečenský efekt.

Sociálně-kulturní přínosy

V zájmu uspokojení přání hostů a zvýšení jejich nároků dochází k budování dalších zařízení: společenských, kulturních, sportovních a dalších a k úpravě parků, sadů i jejich využití pro kulturní účely.

Regionální přínosy

Lázeňství výrazně přispívá nejen k rozvoji regionu, ale také ke zvýšení jeho image a známosti.

Přínosy lázeňství pro regionální rozvoj:

- vliv na zvýšení návštěvnosti lázeňského místa a s tím často spojené návštěvnosti regionu,
- ekonomický přínos regionu:
 - odvod poplatků do místních rozpočtů,
 - rozvoj služeb,
- zvýšení konkurenceschopnosti lázeňského místa/regionu,
- rozvoj společenského života:
 - divadla, kina, muzea a další,
 - pořádání kulturních a společenských akcí,
 - pořádání sportovních klání,
- zvýšení známosti místa.

Lázeňský poplatek

Za každý den pobytu v lázních se platí lázeňský poplatek podle obecně závazné vyhlášky lázeňského místa o místních poplatcích. Výše poplatku za osobu a každý započatý den pobytu činí maximálně 15 Kč. Poplatek se neplatí za den příjezdu do lázní. Poplatku za lázeňský nebo rekreační pobyt nepodléhají:

- osoby nevidomé, bezmocné a osoby s těžkým zdravotním postižením, které jsou držiteli průkazu ZTP/P podle zvláštního právního předpisu¹⁾ a jejich průvodci,
- osoby mladší 18 let a starší 70 let nebo osoby, na které náleží přídavky na děti.²⁾

1) Zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů.

2) § 18 Zákona č. 88/1968 Sb., o nemocenském pojištění.

Environmentální přínosy

Na území lázeňských míst platí silná regulační opatření ve prospěch životního prostředí. Tato opatření se týkají hospodaření s vodou a údržbou pramenů, hospodaření s energiemi, nakládání s odpady, omezování hluku, omezování dopravy, péče o zeleň a údržbu parků a podobně. Mnohem větší pozornost je věnována zlepšení environmentálního řízení jednotlivých lázeňských a dalších podniků a rovněž řízení lázeňských míst i regionů. Součástí environmentálního řízení je i důsledný monitoring nepříznivých vlivů, což znamená, že jsou zvyšovány investice do moderní techniky sledující stav životního prostředí.

Důslednou prací s hosty a jejich informováním o důležitosti ochrany životního prostředí mohou všechny podniky i veřejná správa přispět právě k jejich zvýšenému zájmu o něj. K vyšším investicím do zkvalitnění i ochrany životního prostředí může také přispět výběr lázeňských poplatků, různé finanční příspěvky ze strany státu a dotace. Lázně i lázeňská místa vždy dbala o ochranu svého životního prostředí, neboť i ono je jednou z podmínek rozvoje lázeňství.

1.6 Specifika lázeňství

Specifika lázeňství lze shrnout následovně:

- vázanost na přírodní léčivé zdroje,
- výrazně delší pobyt zákazníků než v případě dalších aktivit cestovního ruchu,
- nižší sezónnost,
- vysoký podíl specifických služeb vázaných na odbornost (lékaři, terapeuti, zdravotní sestry, manažeři, kuchaři a další),
- vysoký podíl vázaného cestovního ruchu, kdy náklady hradí pojišťovny,
- v případě pobytu cizinců příliv devizových prostředků.

Rozlišení lázní podle formy vlastnictví:

- státní – v České republice se jedná o lázně a léčebny určené pro léčbu dětí – Janské Lázně, Losiny, Karlova Studánka a vojenská lázeňská zařízení v Karlových Varech, Jeseníku, Františkových Lázních a v Teplicích v Čechách,
- soukromé – většina lázní v České republice,
- ve vlastnictví obcí – Třeboň, Hodonín,
- ve „vlastnictví“ nemocnice – Slatinné lázně Toušeň.

Poznámka: Ve Francii je nejvíce lázní soukromých a ve vlastnictví obce. V Německu je nejvíce lázní ve vlastnictví obcí.

Shrnutí kapitoly

- Slovo lázně, v anglickém překladu *spa*, má v různých zemích různý význam. Není tomu tak pouze dnes, stejně to bylo i v minulosti.
- V evropských zemích, ve kterých má lázeňství dlouhou tradici, představuje slovo lázně především léčebné lázeňství, tedy balneologii.
- V anglických zemích se název *spa* začal používat pro zařízení poskytující různé typy osobních služeb: péče o obličej a tělo, ale také pro mnoho relaxačních služeb.
- Chceme-li v zahraničí popsat naše lázeňství, obvykle použijeme anglický termín *Health Treatment*.
- Lázně a lázeňství nejsou ve světě rozloženy rovnoměrně. Lázeňství bylo a je převážně evropskou záležitostí.
- Historický vývoj lázeňství začal už ve starověku.
- Původně sloužilo koupání především k hygienickým účelům. Ve starověkém Řecku se postupně přecházelo od léčitelské mystiky k uvědomělému léčebnému používání vody. Ve starověkém Římě se vyvíjelo lázeňství na racionálnějších podkladech, než tomu bylo v Řecku. Pro Římany byly lázně místem nejen pro očistu, ale i pro socializaci. S rozvojem římského impéria se v zemích obsazených římskými legiemi stavěly četné lázně. S rozpadem římské říše nastal i úpadek lázeňství.